

DOROMB

Közköltészeti tanulmányok 5.

Szerkesztő
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

reciti
Budapest • 2017

Készült az OTKA 104758. sz. pályázat támogatásával
az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetében

Könyvünk a Creative Commons
Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 2.5 Magyarország Licenc
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>)
feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.
A köteteink honlapunkról letölthetők. Éljen jogaival!

ISSN 2063-8175

Kiadja a *reciti*, az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének
recenziós portálja • www.reciti.hu
Borítóterv, tördelés, korrektúra: Szilágyi N. Zsuzsa
Nyomda és kötészet: Kódex Könyvgyártó Kft.

Tartalom

Előhang a <i>Doromb</i> ötödik kötetéhez	7
SZILÁGYI EMŐKE RITA	
Oláh Miklós, a simándiak és a <i>lingua caecorum</i>	13
KAPOSI KRISZTINA	
A <i>Névtelen Comico-Tragoedia</i> datálása a nótajelzések és a forráskutatás tükrében	25
PERGER GYULA	
A közköltészet határán: Júdás siralma	47
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN	
Kompozíciós elvek a XVIII. századi magyar világi ponyvaköltészetben	65
CSATA ADÉL	
Román világi énekek magyar kéziratok énekeskönyvekben Egy kétnyelvű antológia: <i>Égő lángban forog szívem</i> (1972)	101
PÁVAI ISTVÁN	
A siculicidium költészeti emlékei verses kéziratokban, a népies irodalomban és a néphagyományban	123
SMID BERNADETT	
Eszem-iszom ország képei Egy gasztronómiai utópia nyomai a folklórban és a közköltészetben	179
VADERNA GÁBOR	
Pénz beszél Az 1811-es devalváció tárgytörténete és a magyar <i>it-narrative</i>	201
SZIGETI CSABA	
Egy lehetséges kis magyar irodalomtörténet: a <i>Csittvári krónika</i> filológiája	219

VOIGT VILMOS	
A <i>Guberniálni sbírka</i> (1819) és a magyar népdalgyűjtés kezdeteinek lehetőséges mintái	253
TARI LUJZA	
Magyar vonatkozású darabok a Sonnleithner-gyűjtemény morva anyagában	273
KARDEVÁN LAPIS GERGELY	
Népdalciklus és szerkesztett verseskötet az 1840-es években	283
JARÁBIK-LANG ANNA	
A szerkezet mint olvasati lehetőség a <i>Népdalok és mondák</i> I. (1846) <i>Történeti és nemzeti dalok</i> című fejezetében	305
TARI LUJZA	
A szülőföld hangja Felső-magyarországi gyűjtők és gyűjtések a <i>Népdalok és mondákban</i>	321
KNAPP ÉVA	
„Az árvák fohásza” Többfunkciós marcali ponyvanyomtatványok	345
KATONA CSABA	
Bostoni balladák, avagy két kései paszkvillus egy egyesületi tisztújításról	359
KÁLMÁN C. GYÖRGY	
Dylan népisége és egyedisége	377
Szemle	
<i>Kanyaró Ferenc: Erdélyi népballadák és epikus énekek 1892–1905</i> (Küllős Imola)	383
Summary	385

Pénz beszél

Az 1811-es devalváció tárgytörténete és a magyar *it-narrative*

Európa több országának populáris irodalmi hagyománya volt a XIX. században az ún. *it-narrative*. Olyan szövegeket illet e megjelölés, melyek különböző tárgyaknak adnak hangot, s ezzel saját személyiséget – hétköznapi használati tárgyak, házi bibliák, pénzérmék, bankjegyek, tubákos szelencék, zsebórák mesélik el történetüket, fecsegnek, csacsognak, mintha tulajdonosaik (és ezzel léthelyzetük) állandó és gyors váltakozása mintegy feljogosítaná őket arra, hogy újabb és újabb szórakoztató történeteket adjanak elő. E műfajban vagy műformában kitapintható a század tárgykultuszának modernizációs folyamata, mely nem független a Karl Marx által leírt fetiszizálódási folyamattól. E művek egyszerre szórakoztatnak, s nyújtják a mindennapi élet modernizációs folyamatának frivol kritikáját. A bibliákat zsebkönyv méretűre zsugorítják s évekig is porosodhatnak a polcon, míg végre egy olvasni vágyó szolgáló elloppja őket, a zseborát csak szépsége, s nem a pontos idő miatt tartják gazdáik, a boroskancsó is többre vágyik, mint hogy minden este tanúja legyen gazdáik lerészegedésének. A tárgyak árucseréje funkcionalitásuk esetlegességét mutatja, s társadalmi használatuk során arra is rámutathatnak, hogy a társadalmi normák és a legkülönbözőbb társadalmi csoportok mily módon veszik körül magukat tárgyaik kulturális kiaknázásával.¹

Hogy a kifejezésnek nincs szabatos magyar fordítása,² már önmagában is jelzi, hogy a magyar irodalomtörténeti hagyományból mintha hiányoznék a fecsegő csecsebecsék (*les bijoux indiscrets*) hagyománya. Könnyű magyarázatként adódik: a polgári átalakulás eltérő üteme és helyi sajátosságai miatt

* A szerző az ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének adjunktusa.

1 Az *it-narrative* szakirodalmából lásd *The secret life of things: Animals, objects, and it-narratives in eighteenth-century England*, ed. Mark BLACKWELL, Lewisburg, Bucknell UP, 2007; Jonathan LAMB, *The things things say*, Princeton, Princeton UP, 2011. Magyarul megjelent kiváló tanulmány: Leah PRICE, *Egy könyv történetétől egy „könyvtörténet”-ig*, ford. TÓTH-CZIFRA Júlia = *Metafilológia 2: Szerző – könyv – jelenetek*, szerk. KELEMEN Pál, KULCSÁR SZABÓ Ernő, TAMÁS Ábel, VADERNA Gábor, Bp., Ráció, 2014 (Filológia), 414–440.

2 Leah Price említett cikkének fordítója végül az „az-narratíva” kifejezést választotta. A nehézséget csak fokozza, hogy *it-narrative* elbeszélője akár állat is lehet.

nem volt igény efféle művekre. Ám mielőtt túlságosan lazán túllépnénk a problémán, előzetesen érdemes megfontolni pár dolgot. Egyfelől bár kétségtelen, hogy a polgári társadalmak kelet-közép-európai modelljei markánsan eltérhettek a nyugati modellektől,³ ettől még a modernizmus kritikája, s azon belül a modernitás tárgykultúrájának és szokásrendjeinek (ha tetszik, rítusainak) kritikája nagyon is jelen volt a magyar kultúrában. Ahogy az it-narrative esetében egyszerre tanulmányozhatjuk a változó kulturális praxisokat és nevezhetjük ki azokat, úgy példának okáért gróf Gvadányi József populáris verses elbeszélései is hasonló kettősségre építettek, amikor a peleskei nótárius esetlensége felett lehetett kacagni, de az általa képviselt kritikát is érdemes komolyan venni. Másfelől a tárgyak megszemélyesítésére építő irodalmi hagyományok kétségkívül jelen voltak a XIX. századi magyar irodalomban is – bár az it-narrative kétségtelenül ritkának számított. Inkább tárgyak megszemélyesítése és megszólítása fordul elő. Csak emlékeztetnék itt, hogy mily népszerű volt Csokonai Vitéz Mihálynak *Szelelemdal a csikóbőrös kulacshoz* című költeménye, s az egészen elképesztő mértékű közköltészeti karrier⁴ mellett hány meg hány utánpótlást vonzott maga után a tárgyakkal való illetén játék.⁵ Persze ez mindenképpen tematikai szűkítést jelent: a magyar irodalomban leginkább a szerelem tárgyaként válnak élővé a tárgyak, s jellemzően elszenvedik a férfi beszélő szerelmét – nem feleselnek.

A továbbiakban az it-narrative egy sajátos és a magyar irodalomban is ritkaságszámba menő formáját ismertetem. Sebestyén Gábor 1810-ben 16 éves korában érkezett a pozsonyi evangélikus líceumba, ahol mint rhetor és primanus folytatta tanulmányait. A neves teológusnak, a számtalan nyelvet beszélő Kocsi Sebestyén Istvánnak fia, aki rövid ideig a Pozsonyi Magyar Társaság elnöke is volt, 1813-as távoztáig ontotta magából a verseket (e költészeti anyag elképesztő tematikai és formai gazdagságáról már másutt szoltam),⁶ nem is csoda hát, ha

3 A dilemma egy leírási kísérlete: Balázs TRENCSENYI, Maciej JANOWSKI, Mónika BAÁR, Maria FALINA, Michal KOPECEK, *The History of Modern Political Thought in East Central Europe, Volume I: Negotiating Modernity in the 'Long Nineteenth Century'*, Oxford, Oxford UP, 2016, 15–136.

4 Lásd MIKOS Éva, *Szelelemdal...: Megjegyzések egy Csokonai-vers népszerűségéről, valamint társadalom- és művelődéstörténeti kapcsolatairól 19. századi kalendáriumok alapján* = *Mindenes gyűjtemény II: Tanulmányok Küllös Imola 60. születésnapjára*, szerk. GULYÁS Judit, TÓTH Arnold, Bp., ELTE BTK Folklore Tanszék, 2005 (Artes Populares, 22), 169–189; Csörsz Rumen István, *Csokonai közkézen, avagy egy költő kézíratos toplistája* = „S végre mivé lesz?": *Tanulmányok Csokonai Vitéz Mihály halálának bicentenáriuma alkalmából*, szerk. HERMANN Zoltán, Bp., Ráció, 2007 (Ráció-Tudomány, 10), 278–294.

5 Ha találomra felcsapjuk a Hasznos Mulatságok 1829-es kötetét, akkor például ott ilyen költeményekre bukkanhatunk: *Szelelemdal a' kávék Findzsához*, Hasznos Mulatságok, 1829, II. félsztendő, 6. sz., 41–44; K. P., *Dal a' Tormához*, Hasznos Mulatságok, 1829, II. félsztendő, 51. sz., 401–403.

6 VADERNA Gábor, *Sebestyén Gábor és a közköltészet = Doromb: Közköltészeti tanulmányok 4*, szerk. Csörsz Rumen István, Bp., reciti, 2015, 267–282.

az ifjú Sebestyén korának egyik legjelentősebb gazdasági-politikai történésére is versben reagált: két párbeszédese költeményét is a devalváció hatása alatt írta. Mind a két vers – melyeknek szövegét tanulmányom végén közlöm – kéziratban maradt fenn, két különböző gyűjteményes kötetben. Az első, *A' Tallér és a' vén Xrajtzár*, mely címszereplők és egy márjas beszélgetését tartalmazza, olyan versek után következik, melyek 1810-re voltak datálva, de minden bizonnyal a kötet elérte az 1811-es időszakot (a devalvációt bejelentő 1811. február 20-ai pátenst március 15-én hirdette ki az uralkodó); a másik költemény az *Együtt való beszélgetés a' Tallér, Régi Bankó, Ujj Bankó és az Arany közt*, melyben a pénzek egy kocsmában diskurálnak, 1812-re van datálva azzal a megjegyzéssel, hogy „Tréfából készítettem Barátim mullattatására”.

E költemények megértéséhez érdemes lehet egy röpke pillantást vetni a devalváció gazdaságtörténeti problémájára.⁷ A Habsburgok által kormányzott monarchiának a XVII. századtól kezdődően problémát okozott a legkülönbözőbb pénznemek kavalkádjának kezelése. Ha csak egy-egy terület saját pénzeire koncentrálunk, még viszonylag átlátható képet kaphatunk. Például Magyarországon a XVIII. században aranypénzt (az ún. körmöci dukátot) egyre kisebb mennyiségben verték, s inkább terjedőben voltak a különböző ezüstpénzek (a tallér), a váltópénz (a krajcár) pedig ezüstöt és rezet tartalmazott. Ám ha ehhez hozzávesszük az osztrák, cseh és egyéb pénzeket (például a Sebestyénnél is előforduló „márjást”, azaz az alsó-szászországi máriás garast, vagy a különféle osztrák forintokat, német nevén guldeneket), már nehezebben igazodhatunk el.⁸ Nemcsak a mai történész lehet állandó zavarban, mikor forrásaiban az anyagiakról olvas (vajon mennyit is értek azok a pénzek, melyekről a forrásaink fecsegnek?), hanem a kortársak is állandóan a pénzügyek nehéz kezelhetőségéről panaszkodtak, sőt a kereskedelembe is zavarokat okozott a nehézkes átváltás. A helyzet kezelésére vezették be 1753-ban a konvenciósi pénztáblát (mely rögzítette az árfolyamokat), illetve a konvenciósi pénzt (*Konvenzionsmünze*).⁹ Utóbbi értékálló ezüstpénz (mai szóval hivatalos valuta) volt, ám már Mária Terézia uralkodásának derekán elkezdtek pa-

7 Az alább idézendő munkákon kívül a kérdésről még tájékozódni érdemes: HORVÁTH Mihály, *Az ipar és kereskedelem története Magyarországon, a három utolsó század alatt*, Buda, A Magyar Kir. Egyetem betűivel, 1840.

8 Dr. VARGHA Gyula, *A magyar hitelügy és hitelintézetek története*, Bp., Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, 1896, 46–48.

9 „A conventiós pénztáblát Ferencz német-római császár, Mária Terézia férje léptette életbe 1748-ban, s miután 1753-ban szerződészerűleg Bajorország is elfogadta, akkor nyerte az említett nevet. E pénzláb szerint egy kölni márka finom ezüsből 20 frtot, illetőleg $13\frac{1}{3}$ birodalmi tellért vertek s az arany értékviszonya az ezüsthöz $1:14\frac{11}{72}$ -ben állapítatott meg. A conventiós, vagy a mint nálunk nevezték, rénes vagy német forint, 20 garasból s egy garas 3 krajczárból, egy forint tehát 60 krajczárból állott.” *Uo.*, 45.

pírpénzt nyomni helyette.¹⁰ Ez a pénzrendszer – mint általában a pénzügyi rendszerek – békeidőben jól működött: a fémpénzek állománya csökkenő tendenciát mutatott, a papírpénz egyre szélesebb körben terjedt el, s még az sem okozott különösebb gondot, hogy a mindennapi átváltási gyakorlat sokszor eltért a konvenciók táblájától. A gondok a koalíciós háborúk idején jelentkeztek, ahol a hadikiadásokat (majd a különböző hadisarcokat) az udvar kénytelen volt papírpénz kibocsátásával fedezni.¹¹ Az elhúzódó háborúk elhúzódó pénzügyi válságot vontak maguk után. Az ércpénz és a konvenciók pénz értéke között kinyílt az olló: 100 forintnyi ércpénz 1801-ben 117 forintnyi bankcédulának felelt meg, 1802-ben 146, 1806-ban 185, 1809-ben (újabb háborús vereségek után) januárban 221, decemberben már 400 fölött.¹² A kormányzat a helyzet stabilizálására tett kísérletei sorra kudarcot vallottak: a problémát csak időlegesnek látták, s tartván attól, hogy a pénz devalválása felérne egy államcsőddel (*Bankrott*), próbálkozásaik arra irányultak, hogy a reálértéket és a névértéket ismét közelítsék egymáshoz. 1806. augusztus 20-án az uralkodó azért adott ki pátent, hogy a közelgő devalváció hírére cáfolja,¹³ az 1807-es diétán újra törvénybe kellett iktatni, hogy a konvenciók tábla érvényben van (1807:22. tc.).¹⁴ 1809-től viszont már nem lehetett megállítani a negatív folyamatokat, melyeket több tényező is katalizált. A schönbrunni béke után fizetendő hadisarc mellett ilyen volt a birodalomtól elszakított területek (Illíria, Nyugat-Galícia) pénzeinek visszaáramlása – ami fokozta az amúgy is inflálódo papírpénz bőségét –, valamint a (jórészt Franciaországban nyomott) hamis pénzek aggasztó mértékű terjedése,¹⁵ vagy az angolok tezaurálási politikája következtében hiánycikké váló ezüst.¹⁶ Az újabb, 1810. február 26-án kiadott pátens átváltási terve egy áthidaló pénznem kibocsátásával próbálkozott: ún. Einlösungsscheinokat adtak ki, mely értékálló papírpénz lett volna, s az erre beváltott bankcédulákat megsemmisítették. Az Einlösungsscheinnal termé-

10 KAPOSI Zoltán, *Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000*, Bp.–Pécs, Dialóg Campus, 2002 (Studia Oeconomica), 45.

11 „A századvégi koalíciós háborúk alatt 1798-ban 91 millió, 1807-ben 792 millió, 1810-ben 1431 millió ezüstforint értékű bankcédula volt forgalomban, vagyis mintegy tizenhatszorosára nőtt a bankjegyek mennyisége (az ércpénz és a papírpénz értékváltozásainak kiküszöbölésére a kormány kényszerárfolyamot léptetett életbe, de a hivatalos érték és a reálérték így is jelentősen eltért egymástól).” *Uo.*

12 Dr. LÁZÁR Andor, *Ausztria pénzügyei a XIX. század elején: (A devalváció kora)*, Klny. a Magyar Gazdák Szemléje 1925. ápr.-jun. füzetéből, Bp., Stephanum, 1925, 6. passim; VARGHA, i. m., 49.

13 LÁZÁR, i. m., 8.

14 VARGHA, i. m., 44.

15 *Uo.*, 9.

16 MÉREI Gyula, *Magyarország gazdasága (1790–1848) = Magyarország története 1790–1848*, főszerk. MÉREI Gyula, szerk. VÖRÖS Károly, Bp., Akadémiai, 1980 (Magyarország története tíz kötetben, 5/1), 318.

szetesen kisebb értékben lehetett beváltani a pénzt, mint amennyit az ércpénz pillanatnyilag ért, ám lehetőséget kínált volna, hogy az emberek a papírpénztől szabaduljanak. Ám e tervnek viszonylag csekély fedezete volt, ráadásul az ércpénzek, melyeket jó ideje senki sem mert bankócédulára vagy egyéb papír alapú pénzre váltani, továbbra sem áramlottak vissza a pénzpiacra.¹⁷ Az 1811. február 20-ai *Devaluationspatent* – mint ismeretes – a pénz értékét egyötödére csökkentette. Voltaképpen nem történt más, mint hogy a különböző stabilizálási kísérletek után nem maradt más megoldás, csak annak beismerése: a pénz névértéke nem egyezik meg a ráírt összeggel. Minekutána az 1810 elején még 100 forintnyi ércpénzt 500 forintnyi bankócédulán váltottak, s az év végén már 1000 forintnyin (sőt egy rövid ideig az árfolyam 1200-ra is felszaladt), az ötöd értékére csökkentett pénz az adott helyzetben még óvatos és kíméletes megoldásnak volt tekinthető. Mindenesetre az Einlöschungsscheinok is forgalomban maradtak, sőt az udvar nem mondott le arról a tervéről, hogy ezen átmeneti pénznem segítségével vezeti ki az értéküket veszített bankócédulákat. A magánjogi pénzköveteléseket egy 1799-től havi bontásban korrigált konvenció tábla segítette (hogy nagyjából mindenki át tudja számítani, milyen értékkel történt meg egy-egy pénzügyi tranzakció).¹⁸

Bár a devalváció, mivel csak az amúgy is alacsony értékű bankócédulák középárfolyamon való rögzítését tűzte ki célul, elvileg senkit sem hozott rosszabb helyzetbe, mint amiben már eleve volt,¹⁹ annak bevallása, hogy a pénz nem annyit ér, mint amennyi rá van írva, s hogy egy tollvonással az uralkodó megsemmisítheti a pénz értékét, sokkoló volt. Nyilván sokan érezték a gazdasági válság hatásait, ám valószínűleg sokakban élhetett a remény, hogy a helyzet alkalmasint stabilizálódik, s a pénz értéke a helyére kerülhet ismét. A devalváció azonban nem egyszerűen csak beismerése volt a ténynek: az udvar nem képes finanszírozni a franciák elleni sorozatos háborúit, hanem villámgyorsan olyan üggyé, mondhatni szimbólummá vált, mely ha gazdaságtörténeti vonatkozásaiban nem is feltétlenül logikus módon, de politikai hatását tekintve magába tudott sűríteni számos olyan problémát, mely a magyar rendeknek az udvarhoz való viszonyát meghatározta. Az újabb és újabb adóemelést ellenző rendek²⁰ ér-

17 LÁZÁR, *i. m.*, 10.

18 *Uo.*, 12–14.

19 Nem véletlen, hogy Schwartner Mártonnak közvetlenül a devalváció előtt írott sorai keményen vezetik fel a magyarországi gazdasági helyzet analízisét: „Ein sehr schwer Abschnitt, über welchen es auch unter andern Zeitumständen etwas befriedigendes zu erzählen schwer hielt; der aber durch Weltkräfte an einander, um so viel mehr erschwert wurde, als es von dem ausserordentlichen, auf das was in der gewöhnlichen Ordnung der Dinge vergeht unbedingt zu schliessen, wohl niemand wagen wird.” *Statistik des Königreichs Ungern*, Ein Versuch von Martin v. SCHWARTNER, Zweyter u. Dritter Theil, Zweyte, vermehrte und verbesserte Ausgabe, Ofen, gedruckt mit Königl. Universitäts-Schriften, 1811, 317.

20 Erről lásd POÓR János, *Adók, katonák, országgyűlések: 1796–1811/12*, Bp., Universitas, 2003.

telmezésében: a diéta megkerülésével jutott pénzhez az udvar, amikor egész egyszerűen elvonta a pénzbeli vagyont négyötödét. A rendek e megkerülése annál is súlyosabbnak tetszett, mivel az 1811/12. évi diéta éppen a pátens után – részben az eszkalálódó helyzet rendezésére – hívatott össze, így azonnal mód nyílhatott arra, hogy a rendek válaszuljanak az őket ért sérelemre.²¹ S még a rendek sérelmi politikáján túlmenően is komoly szimbolikus potenciállal rendelkezett a devalváció: a gazdaság egyre nehezebb helyzetben lévő szereplői számára a devalváció tette világossá, hogy rövid távon nem találhatnak megoldást a problémáikra. Ha Kazinczy Ferenc monumentális levelezésének erre az időszakra eső oldalaira lapozunk, zavarba ejtő mennyiségű panaszt olvashatunk sokszor a legmélyebb kétségbeesés hangján.

E sokkhatás szimbolikus (és persze a pauperizáció komoly lehetőségét tartogató valós) erejét mutatja, hogy egy új politikai nyelv ígéretét egy olyan politikai vízió, jelesül a gróf Széchenyi István *Hitele* csillantotta fel, amely úgy próbált meg gazdasági kérdéseket exponálni, hogy közben radikális módon térjen el a devalváció sérelmeinek újramondásától. Széchenyi nagy politikai ellenfele nem véletlenül teszi ezt szóvá: „Neveti, hogy a’ *devalvátziót nagyba vesszük*, de a’ Francziák is minden könnyelműségek mellett nem könnyen vevék az assignáták systemája’ kimenetelét. Valóban rendes a’ *viszsza-fizetés’* várakozását a’ hitel sírjának mondani, ’s osztán meg-nem ütközni a’ devalvátción!?”²² S talán az sem véletlen, hogy a rendi politika nagy alakja, gróf Dessewffy József nem is képes másként olvasni a *Hitelt*, mint ami a devalváció kérdéséhez szól hozzá, még akkor sem, ha Széchenyi több ízben is jelzi, hogy e kérdésről a maga részéről lemondana.²³

21 Lásd erről Wertheimer Ede nagyszerű kis könyvecskéjét, mely végigveszi a rendek reakcióit, s patikamérlegre teszi, hogy a pillanatnyi helyzetben egy-egy megnyilatkozásnak milyen helyi értéke lehetett. WERTHEIMER Ede, *Az 1811/12-iki magyar országgyűlés*, Bp., Franklin-Társulat, 1899 (Olcsó Könyvtár, 1126–1129). Lásd még Dessewffy József diétai felszólalásának szövegét: *Declaratio Comitum Josephi Dessewffy tempore ablati in Dieta*, MTA KIK, Kt, Ms 10.230/ö.

22 Gróf DESEWFFY József, *A’ „Hitel” című munka’ Taglatatja*, Kassán, Werfer Károly’ betűivel, 1831, 215.

23 Ha igaz is Hites Sándor azon állítása, hogy a világot a gazdaságtan szótárával leíró nyelv magyarul Széchenyi *Hitelével* jön létre – vö. HITES Sándor, *Hypotheka vagy hypothesis: A valóságos és a képzeletbeli a Hitel gazdaságtanában = Jólét és erény: Tanulmányok Széchenyi István Hitel című művéről*, szerk. HITES Sándor, Bp., reciti, 2014 (Hagyományfrissítés, 2), 96–97 –, mindez kiegészíthető azzal, hogy miután a devalváció körüli gazdasági terminológia rátelepült a magyar politikai diskurzusra, Széchenyinek nem is igazán volt más választása, ha nem akart a politikai diskurzuson kívülre kerülni. Mindenesetre Széchenyi munkájának mindent elsöprő hatástörténetét mutatja, hogy a XX. század gazdaságtörténetése, a már idézett Mérei Gyula a korszak teljes leírását a hitelezés problémája köré rendezte el, vö. MÉREI, *i. m.* A kérdéshez lásd még DOBSZAY Tamás, *Széchenyi a hazai társadalom gazdasági viselkedéséről*, Agrártörténeti Szemle, 51(2010)/1–4, 105–116.

Sebestyén két költeménye több szempontból is jelentős. Egyfelől a válság pillanatában egy sajátos it-narrative formát hoz létre: az iskoladrámák erkölcsnemesítő párbeszédeit pénzek beszélgetésévé transzponálja. Ez azt is jelenti, hogy a pénzek viselkedése gazdasági értékükkel és történetükkel lesz kapcsolatos: francia fogságba esnek, keresik ércpénz barátaikat (akik nemigen vannak forgalomban), a bankók pedig könnyen változtatják értéküket (gazdasági és morális értelemben egyaránt). Másfelől a devalvációnak itt olyan értelmezéseit olvashatjuk, melyek nem egy politikai térben születtek meg, hanem valamely populáris irodalmiság keretei között. A pénzek párbeszédéből elsősorban nem az látszik (bár az is egy kicsit persze), hogy milyen politikatörténeti kontextusba illeszthető a devalváció története, hanem az, hogy az események sorából – mintegy alulnézetből – mi rajzolódott ki egy protestáns, polgáriasodó társadalmi közegben. A fiatal Sebestyén és családja – s ezt éppen költészete mutatja a leginkább – a társadalom olyan metszéspontján helyezkedett el, ahol a rendi kultúra hagyományai nagyszerűen megfértek a köz-költészet és a ponyvairodalom populáris vagy akár a korban népszerű érzékenység hagyományaival. Az első szöveg ércpénzei nem is értik a németül hablatyoló bankókat, a másodikban az álruhás fémek végül felmutatják nemesebbik felüket, mire a német bankók megvakulnak. A pénzek története a viharos történelem kicsinyítő tükre, vitájuk pedig gazdasági-politikai reflexió egy olyan világban, ahol a papírból készült pénzekbe vetett bizalom végképp megrendülni látszott.

Szövegközlés

1. szöveg

Lelőhely: Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Oct. Hung. 540, 58r–56v
A kézirat leírása: A nyolcadrét füzetet az OSZK 1891-ben vásárolta Kun Dánieltől egy nagyobb volumenű üzlet keretében, amikor is 30 forint értékben 33 darab kéziratot vásárolt a Nemzeti Múzeum. A füzet mind a két oldalról meg van kezdve, saját és mások verseit is tartalmazza. A jelenlegi előlap felől előbb latin fordítási gyakorlatok találhatók (1r–23r), majd saját versek 1810-ből (23r–27v), utána *Mathesis*ről szóló (konkrétan geometriai) jegyzetek következnek (28r–33r), majd kották (33v–35r), egy *Némely jegyzések a magyarok nyelvére* című értekezéstörődék (35v–36r), szétvágott lapok, illetve különböző színű tintába mártott levelek présnyomatai, versek 1810-ből (39r–42v: *Együtt v[al]o beszélgetés Pál Napjára a Kávéról [...]* – ez az egyik, alább idézendő pénzvers műfaji rokona), 1811-ből (43r–44r), ezt követi ismét egy értekezés: *A' magyar Vers készítésre való rövid útmutatás, melyet készítettem én S. G. Posonyban anno 1811 die 18 Julii* (44v–49r), végül gyűjtések pl. Kisfaludy Sándor verseiből (49v–53r), valamint a verstani értekezés kiegészítése: *Toldalék – A' magyar vers szerzéshez* (53v–54r). A másik ol-

dalról a kötet címet is tartalmaz: *Bútsúztató Versek*. Először a cím megjelölésének megfelelően halotti búcsúztatók sorakoznak 1810-ből (79r–68v) – talán Sebestyén ebből pénzt is kereshetett –, utána vegyes tartalmú költemények jönnek: névnapi köszöntők, elválás baráttól, malac agyonütése, szerelmes versikék, egy Álom-elégia, majd a pénzek beszélgetése (68r–56v), a sort egy Nádasdy István (talán egy iskolatárs?) nevű ember verse, *Didó panasza* címmel zárja (56r–55v).

Mindez azt is jelentheti, hogy Sebestyén csak lejegyezte a költeményt, de azt is, hogy ő a szerző – a gyűjtemény ilyen és olyan költeményeket egyaránt tartalmaz. E versnek fennmaradt egy közköltészeti gyűjteményben egy változata, melyre Csörsz Rumen István hívta fel a figyelmemet. Ez a *Sokféle* című gyűjteményben található (OSZK Kt, Oct. Hung. 1708. 62r–66v – STOLL 1338), melybe 1835 és 1851 között jegyezték fel költeményeket. Az *Edgyütt való beszélgetése a' Tallér- Vén Krajtzár- és Kajla Máriásnak* címmel bemásolt vers után a lejegyző ezt írta: „Horváth Ádám 1800.” Ez az adat azonban nem oldja meg a dilemmánkat: a szerző éppen lehet Horváth Ádám, a datálás viszont biztosan téves (s e tévedés elbizonytalanítja az attribúciót is). Én mindazonáltal Sebestyén szerzősége mellett teszem le a garast: ennek oka, hogy a *Sokfélében* található változat címe Sebestyén másik versének címére emlékeztet, s ilyenformán olyan másolóra utalhat, aki összekevert egymás mellett szereplő költeményeket. Akárhogy is legyen, annyi mindenesetre látszik a téves datálásból: a század közepére a devalváció emléke már alaposan megkopott, s annak utalásai már nehezebben voltak konkrét politikatörténeti eseményekhez köthetők.

A vers proverbialis címe előtt (amelyet feltehetőleg azonos kéz rögzített, mint a teljes költeményt, de más tintával) egy fontos adalékot olvashatunk, de kitörölve: *Csokonai verse*. Ez tudjuk, hogy téves attribúció, de elgondolkodtató, miért tulajdoníthatták neki a verset.

A szövegközlés betűhív, Sebestyén Gábor saját javításait és rövidítéseit jelzés nélkül érvényesítettem. A magyarázó jegyzetek tölem vannak.

Bolondnak fa pénz is jó.
A' Tallér és a' vén Xrajtzár.

Tallér.	Jó napot Pajtás be régen tévelygek ide 's tova Földön járok é? vagy Égen, nem tudom már nints hova Fojamodnom barátimat nem találom fel sohol Két forintos társaimat tán el nyelte a' pokol.
Vén Xr.	Hozta Isten kendet is, hát honnan jó, 's mi járátba Van be régen láttam párját még az el múlt századba Hogy hogy maradt meg életbe hogy lappangott eddíg Magát mellyik szegeletbe vonta meg ez ideig.

- T. 20 esztendeje hogy egy vén Esperest ládájába
 Éjjel nappal őriztetvén Tanuló szobájába,
 Napfényt nem láthattam soha azólta barátimtól
 Meg fosztattam a mostoha sors által társaimtól,
 A' midőn kiszabadúltam egy tolvaj keze által
 Fogságomból elbámúltam, hogy hogy változott által
 Anyira a világ hogy én rá nem tudtam esmérni,
 Jobb volna tán mostis a vén ládájába heverni.
 Mert én itt már nem esmerek senkit nínst egy barátom,
 Máshoz szállani sem merek el kell veszni már látom
 Ha nem ha tudsz pajtásimról valamit mondj hol vagynak
 ha még élnek társaimról tudom hogy el nem hagynak.
- Vén Xr. 10 esztendő 's több el tele míg a frantzokkal tartott
 A' had és ki menetele Hazánknak sokat ártott
 Sok szép húszasok tallérok hagyták oda fogokat
 Más illetén gavallérok viselnek rab lántzokat,
 Mint régenten a' sidókat Egyiptomba úgy vitték
 Párisba az aranyakat a frantzok kiüríték
 Országunkat úgy *hogy*²⁴ ma már mint a' fekete hattyú
 Az arany oly ritka madár kinél van derék fattyú,
 A' mít a' frantz had meghagyott azt meg más fátum érte
 Inquisitiót állított a' sidóság fel érte.
 És mint a' spanyol tribunál őket úgy persequálták²⁵
 Az aranyat minden urnál hamis bankón be válták
 Az ötvösök is ha kapták actu mint eretnekeket
 Meg égették 's el olvasták mindenképp' szegényeket
 Így hát a' magyar hazába Tudom hogy társaidnak
 Soha sem akadsz nyomába el veszett barátidnak
 Jobb magad is ha éltedet szereted annak örülsz
 A' mennyíre látod lehet ötvöst 'sidót ki kerülsz
- T. Interim²⁶ mit látok ehol kullog egy kajla márjás
 Fel köszöntöm valyon mit szoll. Isten megáldjon pajtás
 Hogy vagy ilyen görbe hátú és lapos is tán biz a'
 Köszvény bántott elő' hátú' azért vagy illy otromba
 Honnan jössz mít keresel itt tán a' frantztól szöktél el
 Vagy tán invalidusnak hitt, azért obsít levéllel

24 *hogy hogy*

25 *mint a' spanyol tribunál őket úgy persequálták* – mint a spanyol bíróság őket úgy üldözték

26 *Interim* – mégis (lat.)

Haza küldött mert hasznodat nem tudta venni, Nosza
Beszéld el állapotodat meg élemedet Drusza.

Márj. Jól találta Kend hogy fogoly voltam a' frantziánál
Miólta a' háború foly fáradtam sok Gardánál.
Számptalan sok pátrióta volt velem a' Zsatskóba
Mindég tsak magyarul volt a' discursus egy tsómóba
féltünk ne hogy frantziákká tsináljanak bennünket
tzimerével frantz Országnak jegyezzék fenekünket.
Igy lett sok Márjás és tallér Magyarból frantziává
Mínt sok korts magyar gavallér Bétsi patriótává

Vén Xr. Ugyan ha merem mondani hány esztendő's kelmed már
Mert szavát alig érteni tsak úgy mász mínt a lajhár

Márjás Bízonyára fiam! nem mostani legény vagyok, már kopott
Mínt Pétervárnak hajdani hirem is fogyatkozott
Kenyerem javát megettem láttam sok földet 's tengert
Sok helyet bé kerengtettem mint Szentzi Molnár Albert,
Ugy 70 deák subscribált Debrecenbe is rajtam²⁷
Egy Nocheü [?] nevű kivált kinél elősször voltam.
Innen vándorlani mentem fel pestre és Budára
Sok prokátor markát kentem a' gazdám kontójára.
Burkus Török háborúban fordúltam meg elősször
Nem hevertem mint a' jukba az ürge 12ször²⁸
fogtak el de meg maradtam Hál Istennek életben
Soha ugy meg nem akadtam mínt itt haza jövetben
Előkaptam egy bé fírkált papírost tán 10 szám volt
Ráírva s egy sor felkiált Németül jól meg motskolt.
A' mínt érthettem azt mondá Czénguld de visszamondtam
Neki engemet bolondá nem tesz; így kiáltottam.
Czén guld a' 77dik öregapád lelkének
Illyen adta velem eddig nem volt baja senkinek,
azzal ott hagytam ő se szólt többet azután hozzám
Azt mondják hogy ő bankó volt velem ugy ne bánjon ám,

Vén Xr. Halgass jó öreg nem szólt az semmi rosszat ellened
10 forintos bankó volt az kár volt úgy fel gerjedned
Pénz ez a' mai világba bétsből került mi hozzánk
Annyí jár magyar országba hogy meg sem számlálhatnánk
De nem mind törvényes ágyból veszík származásokat
Alattomos huntzfuttságból tsinálnak fattyút sokat

27 Talán Sebestyén az adománygyűjtésekre gondolhatott.

28 12szer

A' 'sidók Budán és pesten Schlotzbergen és Posonyban
 Ha ki tudják őket menten²⁹ akasztják azon nyomba
 Mínt ők quondam égyíptomba úgy szaporodnak nállunk
 a' sok bankók allattomba más pénzt nem is találunk
 A' farahó plánumára kellene tán szorulnunk
 ha nem gondoskodna már a providentia róllunk
 Ez a' medíum abba ál, hogy az oláh meg eszi
 Máléval, 's jó étkül szolgál néki, észre sem veszi.
 5, 's 6 ökör árát csak egy útba is fel panizál³⁰
 De bezzeg mikor haza megy ugyan csak agonizál
 Ha régen Kleopatrának 100 sestertiumába
 került egy ital magának senki azt ne tsudálja.
 mert csak egy darab málé is van 50 forintjába
 Sok szegény oláhnak még is nínst egyesség házába.
 azomba mindég kopik vész, kit egy kit más fátum ér
 Azt eszi egér moj penész Bétsbe vissza kevés tér.
 Márj. De már azt nem hittem vólna hogy még olly pénz is lehet
 mellyet ha jól meg szorúlna az ember is meg ehet.
 E' szerént rajtunk már kitész a bankó várjuk el bár
 Bolondnak fa pénz is jó lesz ha el veszi sem nagy kár
 T. Nosza hát pajtás a' felső világra takarodjunk
 a' gazdád Plutó leg belső szekrényébe zárkodjunk
 Nínst itt nekünk betsületünk szüntelen áristomba,
 Tartnak soha nem mehetünk nap fényre; illy goromba
 Hozzánk a' mostani világ maradjon hát magának,
 Már örökké magyar ország nem hív többé fiának.
 Te pedig jó Xrajtzár ki még Mária Teréziának
 Képét hordozod légy mindég jó szolgálja hazádnak.
 Vén Xr. Szerentsés utat kívánok én is ha már itt hagytok
 Nem bosszant többé az álnok világ. Bóldogok vagytok!

2. szöveg

Lelőhely: Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Oct. Hung. 543, 95r–99v
A kézirat leírása: A nyolcadrét füzetet a Nemzeti Múzeum ugyanabban a csomagban vásárolta, mint az előző szöveg esetében. A 128 lapnyi füzet sűrűn tele van írva nagyrészt Sebestyén költeményeivel. A kötet elején a következő

29 mentek

30 *panizál* – kenyeret majszol (tájnnyelvi alak)

leírást olvashatjuk: „ELEGYES MŰLATSÁG melyet üres óráiban írogatot és készített, Posonyban, Sebestyén Gábor. ad anno 1810 die 20 December. // Az, Ezen könyvbe írogatott versek, néhol igazságok, és bizonyos alkalmatosságra készítettek; néhol pedig költemények, és tsak Fantazirozások; vagyis tréfás versezetek. – Elő fordul itten a’ Magyar Vers szerzésre való rövid út mutató, és, a melyet Posonyba készítettem. – Vagynak olyan versek is a’ melyeket még 1809 és 1808ban írogattam”. A 106. lapon olvasható utolsó költemény azonban már túl is lépett a tervezett időkorön: 1813. február 25-én született. A kötetet Sebestyén ebben az esetben is megkezdte a másik oldalról: oda életének egy korábbi fázisában kerültek nótalejegyzések: „Világi Ully Nóták Anno 1810 die 2a Martii Ketsketmétini / G. K. S. / mk” (107r–128v). A saját költemények ezúttal is meglehetősen nagy variabilitást mutatnak: van itt ütközetben elesett barátról szóló témavers, tréfás névnapi köszöntő, a férfiakat az asszonyok fölé emelő elmélkedés, szerelmes dalok, chronostichonok, érzékeny elmélkedések, egy verses elbeszélés az Amazonok szigetére vetődött, hajótörött magyarokról. Itt is találunk egy értekezést a magyar versszerzésről (34v–47r).

A szövegközlés elvei megegyeznek a korábbiakkal.

Együtt való beszélgetés a’ Tallér, Régi Bankó, Ujj Bankó és az Arany közt.

Tréfából készítettem Barátim mullattatására Posonyban anno 1812[b]en

Sebestyén Gábor.

Egy füles agg Tallér de azért még furtsa Gavallér

Maskara öltözetet tzifra nyakába vetett.

’s Igy mene kortsmában bort tölteni drága hasában,

Hát lát két urat ott nyelni kemény falatot.

Egyik az uj bankó vala másik az Apja ki már Ó

’s kezdik ezen rendel kurta beszédek el. –

Tallér

Servus Ötsém Pajtás! fülemet be sok árva sohajtás

verdesi, hogy ti megint szültetetek ördögi kint.

Ó Bankó

Maskara vagy látom magadat takarod te Barátom!

mond meg azért ki lehetsz, ’s úgy mi közinkbe jöhetsz.

Tallér

Voltam is én inter Scithás egy furtsa Bedinter

most vagyok árva legény állapotomba szegény.

Uj Bankó (: vagy Einlösungschein :)

Már repes a’ Szivem! hogy akadt egy Scithai hivem!

ámhátor vagy Inas gyöszte velünk iszogass

Gyöszte elő Pajtás! – vetkezz le, ez a’ ruha bajt ás

Én szivembe, tehát vedd le ez urfi ruhát.
Ülj le elébb ide most, és hajtsd ki ezen tele Butykoszt
Rajta ígyad ma lehet mennyi hasadba mehet.

Tallér. (: meg kóstolja :)

Ser vagyon itt, nem bor, nekem e' nem kell mivel akkor
Kólika egybe gyötör, Ser ha Hasamba be tör,
A' Ser nem sokat ér; mivel ezt a' régi Magyar vér
Ló Húgynak nevezé 's nem veheté hasa bé,
Tsúnya ital Pajtás! hogy ihadd, inkább bor után láss
A' Leve tsúnya pizok, Ej! veletek nem iszok.

Ó Bankó

Oh be nagy Ur hát kend, mivelünk hogy iszik nem is örvend
Söt fel húzza magát 's úgy vitsoritja fogát.

Tallér.

Nem magyar a' kibe Ser megyen, és bizonyára nem Ember,
Bort igyon a' ki akar lenni valóba Magyar –
Kelner! azért mindjárt hozzál ide Mennyei Nectárt,
Hozz örömet nevelő jó Tokalyit te elő –

Kelner

Itt vagyon a' jó bor Magyar Országnak teje itt forr.

Tallér

Mostan azért igyunk itt Bachus Atyánk borait.
Bachus is itt pesdül, szikrázik ez ám fenekestül,
Szülte Tokaly leg elől méz tsorog ebbe belől,
Majd szived szabját köszörül, 's öli ördögi rabját
Gégédnek, 's hizol, hogy ha levéből iszol,
Vedd fel azért hát ó! Pajtás! mivel e' tele Kantsó,
Egybe szerezh meletet – Rajta igyál eleget –

Ó Bankó (: jót iszik :)

Mennyei Szűz kézzel vagyon e' bor szűrve; de mézzel
Van be keverve leve – Ah! Tokaly Annya neve –
Tsepjeit el tettem, 's gégém üregébe temettem,
Bennem örül Mammon kortya kereng hasamon.

Tallér

Ugyé? hogy e' nem ser, 's jobban tsúsztatja az Ember?
Rajta tehát ígyatok, mert üres a' Hasatok;
Pajtás! mit búsulsz? iszogass Bort egybe meg ujjúlsz,
Jó Táj a' Tokalyi, mert ősi Scithiai!

Uj Bankó (: haragusan :)

A' Borodat vidd el, nekem a' másé soha sem kell,
Inni ha én akarok egybe magam hozatok,

Van Papiros pénzem, szívem mit akar, vele tészem,
 Én vagyok a' Bankó tsak fizetésre való,
 Nem vagyok én látod Pajtásod, sem te barátod,
 Én vagyok a' ki vagyok, Kints vagyok ennyi nagy ok
 Én vagyok a' régen óhajtott tsillag az Égen,
 Én vagyok a' szeretett Pénz, ki minap született,
 Tömve Pugilláris³¹ pénzem, 's ha vagyon Kalamáris³²
 Czválj Guldót ha teszek rongy papirosra – Leszek –
 És te Inas lévén, mersz úgy feleselni miként én,
 Elveszted fejedet, és tzudar életedet.
Tallér (: haragusan meg mondja hogy ő Tallér :)
 Fogd be szilaj szádat, mivel egybe tömöm be pofádat,
 Én vagyok a' Tallér, tsak nevem is sokat ér
 Tiszta ezüst testem' most maskara képire festem,
 Scitha vitéze vagyok érdemeim be vagyok!
 Hogy ha neki pengék, 's ha Magyar Markokba kerengék
 's ott ha vizsont felelek. Ah! be repes kebelek!
 Ősz fejemet nézzed hiedelmedet ebbe tetézzed,
 Régi legény vagyok én Scitha vitéz Mezején.
 Régi Magyar vérem, most is tsilapítja szemérem,
 's nem hágy ütni agyon, bár haragudva vagyon,
 Van nekem egy szívem; Tallér Sziv; Angyali Mivem!
 Melly ha reád tüzesül. életed úgy kevesül.
Uj Bankó (: tsúfolódva :)
 Tallér vagy te, mivel tálert küldtek vala most el,
 Szólga örökre leszel, mig maradékot eszel.
Ó Bankó (: tsúfolódva :)
 Maskara, nem tallér, nállad többet puha Tall ér;
 Vagy pedig a' hihető, hogy tsapodár lehet ő.
Tallér (: le tolja a' Gatyáját :)
 Seggemet im látod, szavadat még is ki botsátod
 Meg lásd hogy ha ma lehetsz a' ki pokolba mehetsz.
Ó Bankó (: ráeszmér :)
 Juj! ni ni mit látok! szaporán gyere tsak nini melly sok
 Szép rojt bojt ragyog ott, hol bűdösíteni szokott,
 Esmerem őtet már, fényes köntösbe mivel jár,
 Van lárvája³³ alatt most is Ezüst patyolat,

31 *Pugilláris* – tárca

32 *Kalamáris* – tintatartó, itt: írószer

33 *lárva* – álrühája

Segge jukát szépen látám vala néki középen,
Tiszta ezüst lotyogott rólla le mely ragyogott.
Már tsak ugyan Tallér, velem együtt Scitha Gavallér,
Én Fia néki valék, ugy de ma már ki halék,
Már oda van testem, feledékenységbe be estem
El tsapatott tetemem 's köd fedi már be szemem
Héj de sokan vóltak, lakatot rám kik lakatoltak,
Héj! sok egér pesele gyenge szemembe bele.
Sok Pimaszot láték kiknek szivekre botsáték
Bal'samot, erre tömött szivbeli vig örömet,
Hasznokat én tettem, vakokat jó útra vezettem,
Árvákról könyörült szivem özönt le törült
Még is azért füztek Bútsú koszorút, 's elis üztek,
Már idegen vagyok én Hunnia sik mezején.
Ládd velem így tettek, 's jóért rosszal ki fizettek,
Jólvan Hunnia! még meg fizet érte az Ég –

Tallér.

Ejnye tzudar Bankó légyen a' botod egy tsunya Mankó
Mit hazudol hiszen az pletyka beszéd, nem igaz,
A' Magyarok téged köpködtek azomba beszéded
Mint az idétlen harang' hangja tsak ostoba hang.
Sok Magyar el tépett, sokakat közzületek épet,
Vagy keze 'sebbe dugott mind Culipendiumot.³⁴
Én vagyok a' régen fénylő kints a' Magyar Égen,
Mert fenekemre jegyet Mária Thrésia tett,
Homlokomon játszik Laurus, 's közepébe ki látszik,
E' deli név Tallér melyre hevül fel az Ér.

Uj Bankó

Még soha éltemben Tallér Név gyenge fülemben
Nem jött, nintsen is az, mit fetseg e' nem igaz
A' Magyaroknál már Einlösungschein maga kél 's jár
Minden ölelve veszi, sőt kebelébe teszi
Mindeneket téssen testem nekik egybe egésszen,
Vig örömet teszek én a' siralom közepén.
Engemet el tesznek velem is mindent tselekesznek,
Én vagyok a' Császár földibe drága Madár!

Tallér

Német anyátok vólt, neked is, neki is, Ki be húrtzolt
a' Magyarokhoz; azért sok szidalom 's szitok ért,

34 *Culipendiumot* – keveréket

Nem gyönyörűség vagy te azok közt, mert ki ki el hagy
Átkozzák te fejed nints közepettek helyed;
Én vagyok ő nálok gyönyörűség; 's hogy ha be szállok
'Sebjekben; meg ölel két kezek és teszen el, –
Mert ha inam toppan, számokra hamar terem ottan
A' mi hasoknak elég 'semje kaláts, 's Eleség –
Tégedet útalnak 's kutzkóba kezek hajigálnak,
Mert tudják, te leszel, a' ki szegényt meg eszel;
Még ez előtt hol dús Gazdag vala, most leve Kóldús,
Mind te miattad esett, Ah! veszedelmes eset!

Ó és Új Bankó

Maskara miért bántassz,? Haragunk lángjába ha rántasz
Majd le fülelnék ezek a' guta Medve kezek.

Arany (: be megy hozzájuk :)

Servus ötsém Tallér! – e' két újmódi Gavallér
Tán tokajit ma kapott, hogy tűzők úgy kitsapott.
Lángba borúlt látom mindegyik, azért te barátom
Őket hejre hozod egybe ha felpofozod.
Mindenik uj rókás mentés, e' gyáva parókás
Németeket verd szét tépd Bugyogójok övét

Tallér

Esmered é? őket, mint a' Papiros szeretőket,
Mindenik a' Bankó ördögi tüzre való.

Arany (: tsudálkozik :)

Kárhozatot szóltál izekre talán daraboltál,
A' szavad engem el öl, szúr bizonyára belől
Méreg emészt már is; 's már Pannoniába Szamár is
Járja 'Sebünk üregét 's a' Magyaroknak Egét
Nagy tsuda hogy Német vakságáról veszen himet,
Értitek ezt ti Egek, a' miket itt rebegek,

Új Bankó

Maskara! lágyúljon haragod tüze 's egybe le huljon,
Pénzt mivel a' Magyarok bő tenyerekbe szarok.

Arany

Német Anyát szoptál, tejiből mikoron te ki koptál
Ördög Anyád ragadott 's a' Magyaroknak adott
Tolvaj vagy te mivel magad öt részt tsalva lopál el
Mellyért sok nyomorúlt szív siralomba borúlt.

Új Bankó

Földi szavad meg sért szívem közepébe mivel fért
Kérlek azért ne beszély mert fejed éri veszély.

Arany

Ejnye tüzes lántzos ripatsos kutya rágja Zomántzos
Szádat eredj gonosz, ó! ördögi tüzre való!

Tallér (: le veti a' Lárját :)

Jaj! hadd el mivel ő papiros pénz, 's semmire kellő
Durva szemétre vetett kaptza darab lehetett,
Hadjuk el e lármát inkább ezt a' tsuda Lárját
A' pad alá le teszem, és soha fel se veszem –
Én le vetem hát már Lárvámat, azért mivel e' pár
Úri legény meg aláz 's nyelve nagyon le gyaláz,
Majd ha szemek látják testem', fényemre kiáltják,
Már ez igaz Tallér fénnye szemünkbe se fér.
(: A' Bankók meg vakulnak a nagy fényességtől :)

Uj Bankó

Jaj be ragyog testek, szemeim bizonyára ki estek,
Nem látok sehova fénnye szememnek oda.
Vak vagyok és nintsen mi belöllem egekre tekintsen,
Nem látok semmit Nints is az én szemem itt,
Már oda van fényem lerogyott szivembe reményem,
Mert itt szüntelenül durva homály köde ül,
Vak szemem itt ázik de igaz látása hibázik
Hé Koma! látodé?, így ronta meg a nagy írigy

Ó Bankó

Szivem is ugy vérez, mivel a látás ködöt érez,
Oh! szomorú nagy eset! Én szemem is ki esett

Uj Bankó

Ládd papiros Sógor lármánk torkunkra miként forr,
Nem hittük soha is fénnyek hogy ilyen hamis,

Ó és Uj Bankó

Ah! oda lámpásunk! nints is köztök Maradásunk,
Ah! elalélt tetemünk, nints ki fedezve szemünk
Engedelem légyen, mivel a' mi Perünk vala szégyen
Bennünk volt tsak az ok 's érte levénk mi vakok
Nem Magyar a' vérünk; közzületek hát haza térünk
's emlegetünk títeket mint tüzes embereket,
Vissza megyünk hát, bár mí vakok dötzögünk, s veletek már
Nem lézünk soha is kárba valánk mi ma is.
A' magyarok kaptak rajtunk legelébb, 's ma kitsaptak
Jól van Hunnia!, még meg fizet érte az Ég! –

Arany

Háh ha ha mind ketten vakok, a' szemem annyíra retten

hogy hiszem is nem is azt, mint bizonyosan igazt,
Ugy de igaz látom – s örömöm könnyét ki botsátom,
Földi ne vess azokon a' nyomorúlt vakokon!

Tallér

Hah ha ha mit látok nézvén Bankók! ti reátok,
Nints szemetek, mi oka? testem ezüstje soka!
Látja biz a' Tallér, mitsodás a' módi Gavallér
Pápa szemet vegyetek majd leszen ép szemetek